

16.01.2019.

Latvijas Avīze

Ilze Kļaviņa

Provokācija ar "Neko"

Jāņa Znotiņa izrādes "Nekas" pēcgarša rada ko līdzīgu apstulbumam.

Jaunais iestudējums pusaudžiem pēc dāņu rakstnieces Jannes Telleres grāmatas "Nekas" motīviem iekļaujas Valmieras Drāmas teātra repertuārā kā spilgts papildinājums jau esošai un publikas pieprasītai bērnu un jauniešu programmai. Režisoram Jānim Znotiņam tā ir trešā izrāde, kas veltīta valmieriešu jaunajiem skatītājiem.

Abas līdzšinējās ir plaši atzītas.

Izrādi "Staburaga bērni" LTV parādīja raidījumā "teātris.zip" janvāra sākumā, savukārt Annas Brigaderes "Dievs. Daba. Darbs" ieguva nomināciju 2017./2018. gada sezonas Latvijas Teātra balvai "Spēlmaņu nakts" kategorijā "Gada izrāde bērniem".

Precīzs trāpījums

Režisors iestudējis vairākas bērnu izrādes arī "Istabas" teātrī, Latvijas Nacionālajā un Rīgas Krievu teātrī.

Lai arī katrs no minētajiem darbiem adresēts atšķirīgam vecumposmam, jāatzīmē, ka ikreiz iestudējums rēķinās ar skatītāju gatavību konkrētai formai. Izrādes uzrunā ar emocionālu un precīzu vēstījumu.

"Nekas" vēlamā auditorija ir trīspadsmit gadus veci pusaudži un viņu ģimenes, kuriem stāsts par dāņu skolēnu atgadījumiem būs provokatīvs dažādās nozīmēs. Rosinājums nopietnai sarunai vai vismaz pārdomas par dzīves vērtībām ir gaidītas skatītāju reakcijas no izrādes autoru puses. Dramatiskos notikumus atklāj nosacīts dialogs starp diviem pusaudžiem (lomās Pauls Iklāvs un Aigars Apinis), ko no Ingas Mežaraupes tulkotās grāmatas izveidojusi dramaturģe Ance Muižniece. Scenogrāfe un kostīmu māksliniece Pamela Butāne iekārtojusi augstu sienu ap skatītāju rindām, radot noslēgta apļa eksistenciāli nolemtu sajūtu.

Centrā esošie četri skolas soli pamazām pārvēršas par to, ko vēlāk nosauc par "jēgas kaudzi". Vienlaikus soli, kas darināti no stikla un ir caurspīdīgi, ļauj redzēt zem tiem paslēpušos skolēnus (aktieri stāsta laikā atveido vairākus varoņus) un viņu emocionālos stāvokļus.

Opera vai dokumentāla šausmene

Sižeta kopsavilkums pārstāstāms īsi: "Vai vispār kas ir jebko vērts." Un tieši to pusaudzis Pjērs Antons paziņo: "Nekam nav jēgas," uzkāpj plūmē un tur arī paliek.

Viņa klasesbiedri mēģina Pjēru Antonu nodabūt lejā. Sākumā metot ar akmeņiem, pēc tam cenšoties ar praktiskiem piemēriem pierādīt, ka jēga pastāv. Shematiski vienkāršā stāsta konstrukcija atļauj diezgan lielas žanru interpretācijas.

No vienas puses, tas ir reālistisks jauniešu "gabals", no otras – gandrīz fantastiska pasaka. Jauniešu operas "Nekas" iestudējumā Lielbritānijas Glyndebourne operas festivālā 2016. gada vasarā "jēgas kaudze" tika atveidota provokatīvā un simboliskā formā – kā Ziemassvētku egle. Iestudējuma autori Deivids Brūss un Glens Maksvels izcēla "Nekas" filozofiskās līdzības motīvus. Simboliska žanra nosacījumos bāzētā opera nesa vēsti par sabiedrības vērtību krīzi un atsvešināšanos.

Tomēr citi grāmatas motīvi to cieši saista ar realitāti.

Piemēram, "Nekas" saturā īpaši izkāpinātā, dzīvē atpazīstamā un bieži sastopamā spontāni emocionālā un neadekvātā uzvedība, kas vairāk vai mazāk raksturo visu pusaudžu svārstīgos gadus. Tā izpaužas kā kūlenis pēc pamatskolas laika paklausības un izlaužas kā protests vai vienaldzība.

Starp iztēli un fizisko teātri

Valmieriešu izrāde "Nekas" rāda sižetu kā reālu, ko divi pusaudži – bijušo notikumu dalībnieki – izrādes laikā izklāsta skatītājiem. Aktieru spēle balansē starp stāsta stāstīšanu un atveidotā personāža raksturu, reakcijām, emocijām, lēmumiem. Aktiera Paula Iklāva varoņu intonācijās nolasāms emociju spektrs no šausmām līdz svētai patiesībai. Noteicošās ir divas sajūtas – iekšējs izbrīns par to, kā kaut kas tik šausmīgs varēja notikt, un nožēla, kas tomēr neatceļ vainas apziņu. Aktiera Aigara Apiņa atveidotais Pjēra Antona tēls aizkustina un aizrauj ar ārēji lakonisku, taču iekšēji piepildītu bērnišķīgu naivumu un spītīgu maksimālismu. Līdzīgi citām Znotiņa izrādēm, arī šajā daudz kas no fiziskā teātra, aktieri saskaras ar priekšmetiem, smērējas ar dažādām vielām. Tā vien šķiet, ka režisors un izpildītāji mēģina nojaukt distanci starp skatuvi un skatītāju un viņiem tas izdodas. Darbības pārliecina ar šeit un tagad sajūtu. Līdzīgi kā citās Znotiņa izrādēs, "Nekas" iestudējumā atpazīstami mākslinieciskā rokraksta paņēmieni.

Skatuves darba pamatelementi balstās uz plašu teksta apjomu un darbības organizēšanu gandrīz tukšā, tikai ar dažiem priekšmetiem iekārtotā telpā. Pārsteidzoši, cik daudz vietas atvēlēts skatītāju iztēlei, kas, kā izrādās, ir tik iedarbīga līdzpārdzīvojuma daļa.

Viss notiekošais – gan redzamais, gan iztēlotais – savijas personisku sajūtu kamolā, atstājot iespaidu, ka izrāde ir atgadījums arī manā personiskajā dzīvē. Izrādes pēcgarša rada ko līdzīgu apstulbumam.

Nepieciešamību pēc atskārsmes un zināmas sakārtotības es manīju arī citos skatītājos. Zināmu spriedzes mazināšanu būtu ieviesusi saruna ar skatītājiem pēc izrādes.

To, ka reakcijas ir jāsakārto, acīmredzami atzīst paši izrādes autori, jo, izejot no Valmieras teātra, katram apmeklētājam tiek dota aizzīmogota vēstule. Tās ir divējādas – vēstules vecākiem un vēstules pusaudžiem.

Tajās rakstītais dod zināmu recepti par to, ko darīt sarežģītā attiecību mudžeklī.

Lasīt, skatīties, sarunāties – izrādes mudinājumā lasāms milzīgs, lai arī didaktisks, tomēr veselīgs spēks.

VĀRDS SKATĪTĀJIEM

Agita Zariņa: "Kad neko dižu negaidi, tad blieziens ir vēl jo spēcīgāks. Izrādē izvirzīti svarīgi jautājumi, jādomā arī pēc tam. Spēcīgi, vajadzīgi, trāpīgi izvēlēti galvenie aktieri (Paulam Iklāvam līdz šim spēcīgākā loma)."

Matīss Purmalis: "Esmu apstājies pusaudža prātā, tik ļoti man patika."

"Nekas", izrāde pusaudžiem vienā daļā pēc Jannes Telleres grāmatas "Nekas" motīviem Valmieras Drāmas teātra LMT Mansarda zālē. Režisors: Jānis Znotiņš, scenogrāfe un kostīmu māksliniece Pamela Butāne, dramaturģe Ance Muižniece, gaismu mākslinieks Mareks Lužinskis, Ingas Mežaraupes tulkojums. Lomās: Pauls Iklāvs, Aigars Apinis, Inese Ramute, Baiba Valante.

Valmieriešu izrādē "Nekas" režisors un izpildītāji mēģina nojaukt distanci starp skatuvi un skatītāju, un viņiem tas izdodas.